

SZONTÁGH VERONIKA ANNA

Kriminológiai Tanszék

Témavezető: dr. Bárd Petra PhD, adjunktus

**A GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEK FOGALMÁNAK
KONCEPTUALIZÁLÁSA**

1. Bevezetés

Dolgozatom, a hazai kriminológiai irodalomban viszonylag kevésbé kutatott, de mint a dolgozat mutatni fogja, annál inkább vitatott területével, a gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozik. A gyűlölet vagy előítélet vezérelte bűncselekmények vizsgálatának fontossága abban rejlik, hogy ezek a típusú bűncselekmények több aspektusból is különböznek a többi bűncselekménytől. Ezek a különbségek leginkább a bűncselekmény motivációjában és hatásaiban mutatkoznak meg. Az előítéletes bűncselekmények hatásai három szinten jelennek meg – az egyén, a sértett; a közösség, a védett csoport és a társadalom szintjén. A gyűlölet motiválta bűncselekmények az áldozatra nézve súlyosabb pszichés hatásokkal járnak, erőteljesebb a viktimizáció hatása, a szexuális erőszakhoz hasonlóan. Ezen túlmenően a gyűlölet-bűncselekmények üzenet-bűncselekmény jellegéből adódóan a támadás nemcsak közvetlenül a sértett ellen irányul, hanem a közösség minden tagja érezheti annak hatásait. Az üzenet-bűncselekmény jelleg egyik fontos eleme, hogy az áldozatot – aki szimbólum, és megtestesíti a védett tulajdonságot – véletlenszerűen választja ki az elkövető. Ezért a félelem, a bizonytalanság és a viktimizáció hatásai továbbgyűrűznek a közösség többi tagja irányába is. Ezáltal az egész társadalom érintetté válik, az intolerancia ilyen formájú megjelenése veszélyeztetheti a társadalmi stabilitást, illetve akár politikai, akár gazdasági hatásokat is előidézhet.

Jelen dolgozatomban a gyűlölet-bűncselekmény fogalmát, annak alakulását, aspektusait ismertetem. A hazai kriminológia, illetve a téma kutatásában komolyabb hagyománnyal rendelkező angolszász kriminológiai irodalom meghatározásainak összevetése után ismertetem a hazai büntetőjogi definíciót is, ezzel demonstrálva azt, hogy a gyűlölet-bűncselekmény fogalmának és tartalmának meghatározása kevésbé egyértelmű és konszenzusos a szakirodalomban.

A dolgozatom elején ismertetek egy definíciót, amely véleményem szerint jól alkalmazható munkafogalom, illetve széles körben elfogadott kriminológiai meghatározás. A definíció megadása után részletesen bemutatom az egyes kérdéses, vitatott, a gyűlölet-bűncselekmények vizsgálata szempontjából kiemelendő fogalmi elemeket.

2. Mi a gyűlölet-bűncselekmény?

A szakirodalom által leginkább elfogadott fogalmat az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR) adta:

„A) minden olyan bűncselekmény, ideértve a személy vagy vagyon elleni bűncselekményeket, ahol a bűncselekmény áldozatának, helyszínének vagy tárgyának kiválasztása mögött ezen áldozatok, helyszínek vagy tárgyak B pontban meghatározott csoporthoz való vélt vagy valós tartozása, e csoporthoz fűződő kapcsolata, vagy e csoport számára nyújtott támogatása áll;

B) egy csoport bármely olyan tulajdonságon alapulhat, amelyben a csoport tagjai osztoznak, így például a tagok vélt vagy valós faji hovatartozása, nemzeti vagy etnikai származása, nyelve, bőrszíne, vallása, neme, kora, értelmi vagy testi fogyatékosága, szexuális irányultsága vagy más hasonló tulajdonsága.”¹

Az EBESZ által meghatározott fogalom alapján a gyűlölet-bűncselekmény kifejezés nem büntetőjogi, hanem kriminológiai kategória, hiszen nem konkrét tényállásról van szó. Az EBESZ fogalom legfontosabb definíciós elemei – amelyek meghatározzák azt, mikor nevezhető egy bűncselekmény gyűlölet-bűncselekménynek – az alaphűncselekmény (pl. emberölés, testi sértés, rongálás) szükségessége, amelyhez hozzákapcsolódik az előítéletes motívum.

Az EBESZ fogalom alapján fontos elhatárolni a gyűlölet-bűncselekményt a többi előítélet vezérelte cselekménytől. A fogalom alapján nem tartozik ide a *gyűlölet incidens*, amely szintén előítélet motiválta cselekmény, de nem éri el a bűncselekmény szintjét. Gyűlölet incidens lehet például sértegetés vagy rasszista viccek mesélése. A fogalom kizárja a *gyűlöletbeszédet* is, igaz, hogy az előítéletes motiváció itt is megjelenik, a büntetőjogi szankcionálása a gyűlölet közvetett vagy közvetlen kifejeződését hivatott büntetni. Ilyen büntető törvénykönyvi² tényállások: a közösség elleni uszítás (Btk. 332.§), a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása (Btk. 333.§), a nemzeti jelkép megsértése (Btk. 334.§) és az önkényuralmi jelkép használata (Btk. 335.§). Ezen tényállások esetében viszont hiányzik az alaphűncselekmény: a gyűlöletbeszéd fogalmát nem képi olyan magatartás, amely önmagában bűncselekményt valósítana meg. A gyűlöletbeszéd vezethet gyűlölet-bűncselekményekhez, de koncepcionálisan elhatárolandóak egymástól. A gyűlöletbeszéd esetében annak meghatározásához, hol a határ a véleménynyilvánítás szabadsága és a rasszista megnyilvánulás között, az Alaptörvény IX. cikke ad irányutatót: „(4) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére. (5) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás

---

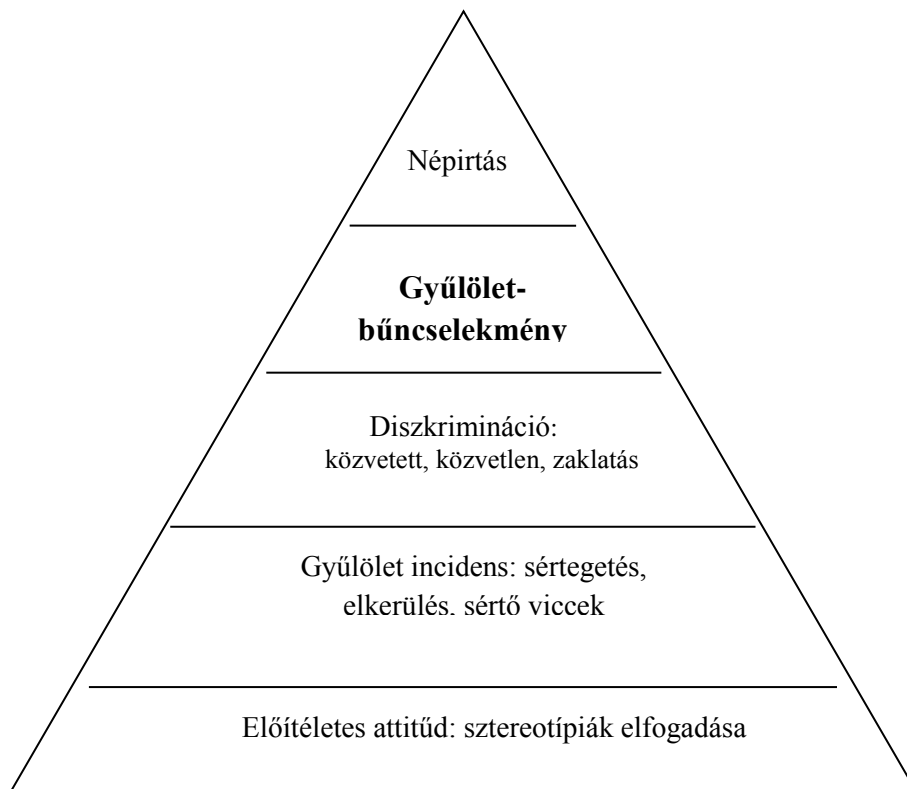
¹ DINÓK 2015. 16.

² 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.”³ Ennek az érvényesítési gyakorlatát az Alkotmánybíróság és a bíróságok esetjoga dolgozta ki. A gyűlölet incidens és a gyűlöletbeszéd mellett továbbá el kell határolni a *népi* és *apartheid* bűntettét is. Az ODIHR fogalmi elemeknek megfelel ez utóbbi két bűncselekmény, ezek viszont több speciális elemmel bírnak – a közösség teljes megsemmisítésének célja, a bűncselekmény volumene, a társadalmi kezelése –, így ezeket is megkülönböztetjük és elhatároljuk a gyűlölet-bűncselekményektől.⁴

A szakirodalom ezeket a különbségeket a gyűlöletpiramissal szokta vizualizálni,⁵ amely jól ábrázolja, hogy az előítélet motiválta cselekmények miképp épülnek egymásra. A piramis legalján áll a sztereotípiák, előítélet. Ebben az esetben még nincs fizikai megnyilvánulása az előítéletnek. A piramis második szintjén állnak a gyűlölet incidensek, majd a diszkrimináció. Ezután következik a gyűlölet-bűncselekmény, amely felett a genocídium áll.

1. ábra

³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

⁴ A cikkben Kirs Eszter a népi bűntettek bűntetteként hivatkozik. KIRS 2011.

⁵ A gyűlöletpiramis eredetileg a Holokauszt magyarázatára szolgált, ma viszont már a gyűlölet motiválta cselekmények fokozatosságának vizualizálására is alkalmazzák.

<http://www.adl.org/assets/pdf/education-outreach/Pyramid-of-Hate.pdf> (2016. 06.14.)

2.1. Előítélet vagy gyűlölet?

Az EBESZ fogalom sem az előítélet, sem a gyűlölet kifejezést nem tartalmazza, így elengedhetetlen ezeknek a tartalmi elemeknek az ismertetése. A szakirodalom a gyűlölet-bűncselekmények (*hate crime*) mellett az előítélet motiválta bűncselekmény (*bias motivated crime*) kifejezést is használja. A szakirodalom több esetben szinonimaként használja a két kifejezést, annak ellenére, hogy láthatóak a tartalmi különbségek.

A gyűlölet kifejezés félrevezető lehet, hiszen egyéb bűncselekmény mozgatórugója is lehet a gyűlölet (például bosszúvágy, szerelemfáltás, féltékenység), illetve a gyűlölet önmagában nem magyarázza a rasszista, homofób, antiszemita vagy xenofób bűncselekményeket. Jelen esetben csoporttal szembeni gyűlöletről van szó, általában az elkövető nem ismeri személyesen az áldozatát, azt véletlenszerűen választja ki, így nem is gyűlölheti őt. A gyűlölet érzés ott kap szerepet, hogy a büntetőjogi eljárás során bizonyítani kell-e az elkövető gyűlöletét az adott csoporttal szemben vagy elégséges annak bizonyítása, hogy a védett csoport tagját csak a csoport-hovatartozás miatt választotta ki.⁶ Ha szükséges az ellenségesség bizonyítása (*hostility model*), akkor az áldozat csoportjával szembeni előítéleten alapuló gyűlöletet kell bizonyítani, nem a konkrét sértettel szembeni előítéletet. Mivel a gyűlölet alapja valamilyen előítélet, ezért az angolszász jogirodalomban a *bias motivated crime* kifejezést használják. Ha az eljárás során csak azt kell bizonyítani, hogy a sértettet egy adott csoport-hovatartozása miatt választotta, ilyenkor nem szükséges a csoporttal szembeni ellenséges érzés bizonyítása. Ez a diszkriminatív kiválasztás modellje (*discriminatory selection model*). Ehhez a modellhez hozzátartoznak azok a bűncselekmények is, amelyek motivációja nem az ellenséges érzet. Ebben az esetben az elkövető azért választotta ki áldozatát, mert annak gyenge az érdekérvényesítő képessége – például menekültek vagy fogyatékkal élők –, és az elkövető feltételezi, hogy emiatt az áldozat nem fog a hatóságokhoz fordulni.

A gyűlölet-bűncselekmények lényege és az egyik legfontosabb megkülönböztető eleme a többi bűncselekménnyel szemben az előítélet motiváció. Az előítélet megértése a szociálpszichológia történetének egyik kiemelt kutatási területe. A II. világháború után születettek meg Theodor Adorno filozófus és Gordon Allport szociológus, szociálpszichológus korszakos művei, amelyek mind a mai napig az előítélet kutatások alapjait képezik.

Az előítélet előszobája a kategorizáció és a sztereotípa,⁷ amelyek még nem feltétlenül jelentenek negatív megkülönböztetést. A saját csoportunkat mindig megkülönböztetjük a társadalom többi csoportjától: az *ingroup* és *outgroup* elhatárolása. Ez a fajta kategorizáció elengedhetetlen az ember identitásának kialakításához, illetve a körülöttünk lévő világról szóló tudás kategóriákban való

---

⁶ BÁRD 2015. 102-103.

⁷ Idézi BINDORFFER 2006. 9-35.

elrendezése megkönnyíti a mindennapokat. Tajfel⁸ a társadalmi kategorizációt egyfajta orientációs rendszernek tartja, amely megadja az egyén helyét a társadalomban.

A sztereotípa tulajdonságok olyan – túláltalánosított, leegyszerűsített, egyoldalú és sematikus – összessége, amelyet egy bizonyos csoportra jellemzőnek tartunk. Allport így határozza meg a sztereotípa fogalmát: „*a sztereotípa kategóriával társult túlzáson alapuló nézet. Feladata a kategóriával kapcsolatos viselkedés igazolása (racionalizálása).*”⁹ A sztereotípiák értékelő jellegük miatt nehezen változnak, illetve nem minden esetben negatív vagy sértő tartalmúak. Hunyady György szociálpszichológus¹⁰ szerint a sztereotípa segítségével az egyéni tulajdonságokra és sajátosságokra tekintet nélkül beskatulyázzuk az embereket, viszont ez a folyamat a társas együttélés folyamatában elkerülhetetlen.

Az előítélet a sztereotipizálás eredménye, ez ellenben már minden esetben negatív, túláltalánosított és helytelen értelmű feltételezés, amely elfogultságra alapoz. A csoportközi előítéletek – ez a sztereotípiák esetében is igaz – a leggyakoribbak. Ilyenkor ezek a kedvezőtlen attitűdök egy-egy etnikai vagy a társadalomban hátrányosabb helyzetben lévő csoporttal szemben jelennek meg. Elliot Aronson¹¹ pszichológus szerint az előítélet ellenséges attitűd valamilyen társadalmi, vallási, nemzetiségi csoporttal szemben, amely téves vagy hiányos információkból származó általánosításon vagy sztereotípián alapszik. Az előítélet motivációja az én-csoport preferenciája más csoportokkal szemben. Az előítéletek rendkívül ellenállóak, még akkor is makacsul tartják magukat, ha az adott szituációban felmerülő tény cáfolja azt.

Allport külön foglalkozott az etnikai előítéletekkel, amelyről így írt: „*Az etnikai előítélet hibás és rugalmatlan általánosításon alapuló ellenszenv. Megmaradhat az érzések szintjén, de kifejezésre juthat a viselkedésben. Irányulhat egy-egy csoport egésze, de egyetlen egyén ellen is, azon az alapon, hogy az illető a szóban forgó csoport tagja.*”¹² A gyűlölet-bűncselekmények jobb megértéséhez, fontos megismerni Allport ötfokozatú előítélet skáláját:¹³ szóbeli előítéletesség, elkerülés, hátrányos megkülönböztetés, fizikai agresszió és üldözés, kiirtás. Ez az allport-i fokozatosság tükröződik a már korábban említett gyűlöletpiramis felépítésében is. Fontos leszögezni, és hangsúlyozni, hogy nem törvényszerű az, hogy ezek a fokozatok mind bekövetkezzenek egy-egy előítéletes személy életében. Attól, hogy valaki szóbeli előítéletességét nyíltan kifejti, nem feltétlenül fog elkövetni erőszakos előítéletes bűncselekményt. Az előítélet a másság megismerésével enyhíthető, amelyhez elengedhetetlen az ehhez szükséges szocializációs háttér.

A kérdés az, hogy az előítélet elég motivációs alapot teremt-e a gyűlölet-bűncselekmény elkövetéséhez, vagy ennél valamivel mélyebb elutasító érzet, közeg

---

⁸ Uo. 10.

⁹ BINDORFFER 2006. 12.

¹⁰ Uo 14.

¹¹ ARONSON 2008.

¹² BINDORFFER 2006. 16.

¹³ ALLPORT 1977.

szükséges. Krémer Ferenc szociológus szerint az előítélet degradál és értéktelenné¹⁴ tesz, ez viszont nem elegendő a fizikai erőszakhoz. Véleménye szerint a hiányzó láncszem a társadalmi gyűlölet, amely képes magyarázatot adni egy-egy gyűlölet-bűncselekmény elkövetésére. Krémer Ferenc a tanulmányában¹⁵ a gyűlölet-bűncselekmények okaként az előítélet mellett meghatározza és létrehozza a társadalmi gyűlölet fogalmát is. A társadalmi gyűlölet Krémer szerint erőteljesebb, mint az előítélet, többlet jelentéstartalommal bír. Az előítéletes gondolkodás merev struktúrát alakít ki, amelyben a többségi társadalom tagjai számára – belső-csoport – valós vagy elképzelt privilégiumok testesülnek meg. Az előítélet egyfajta konstrukciós folyamat, amelyben ezek a privilégiumok megjelennek. Ilyenkor a többségi és a kisebbségi csoportok között alá- fölérendeltségi viszony jön létre, illetve versengés kezdődik meg a javak megszerzéséért. Ez a versengés vezethet a csoportok közötti konfliktushoz.

A társadalmi gyűlölet ezen felül még annyiban jelent többlet, hogy ennek kialakulásakor már ellenségképként jelenik meg a kisebbségi csoport, akik elől védeni kell ezeket a gazdasági, szociális, politikai vagy akár biológiai privilégiumokat. Vékony a határ az előítélet és a társadalmi gyűlölet között, amely már fizikai erőszak formájában is megjelenik. A társadalmi gyűlölet célja a homogén társadalom kialakítása, a veszélyesnek tartott csoportok kiszorítása és megfélemlítése. Erőteljesen dualista világképet közvetít, a jó-rossz, mi-ők, fölérendelt-alárendelt kettőségben értelmezve a társadalmat.¹⁶ Az „alárendelt csoportokhoz” tartozók bármit tehetnek, tevékenységük soha nem felel meg a többségi társadalom – kiváltképp az előítéletes attitűddel rendelkezők szempontjából nézve – elvárásainak, ezáltal könnyen áldozattá válhatnak. Az erőszak fenntartja ezt a duális felosztást, hiszen az „alárendelt” csoportot félelemben és bizonytalanságban tartja, illetve elzárja az utat a társadalmi mobilitás elől. A homogén társadalom kialakítása mellett a gyűlölet-bűncselekmények célja az áldozatok szegregálása és marginalizálása vagy ennek a helyzetnek a fenntartása.

Jacobs és Potter 1998-as művükben¹⁷ feltették az előítélettel kapcsolatban két kérdést, miszerint miképp lehet az előítéletet büntetőjogi kontextusban meghatározni, illetve mi az az előítélet, ami büntetőjogi megkülönböztetést érdemel. Ahogy tanulmányukban fogalmazzak, lehetnek olyan előítéletek, amelyek elfogadottabbak vagy legalábbis toleránsabbak – rasszistákkal szembeni előítéletek –, lehetnek olyanok, amelyek ártatlanok – például a zöld szín elutasítása –, de álláspontjuk szerint a legtöbb előítélet káros a társadalomra nézve.¹⁸ Az előítélet megjelenése széles spektrumon mozoghat, a gyenge ellenszenvtől, idegenkedéstől kezdve, amely a közömbösségen vagy az általánosításon alapul, egészen a mélyen gyökerező gyűlöletig, ami a meghatározott tulajdonsággal, karakterrel rendelkező csoport irányába hat.

---

¹⁴ KRÉMER 2013. 22.

¹⁵ KRÉMER 2013.

¹⁶ BUBER 1999.

¹⁷ JACOBS ÉS POTTER 1998.

¹⁸ A szerzők felosztásával szemben véleményem szerint kritikával kell élni. A zöld szín utálata vagy elutasítása nem gondolom, hogy belefér az előítélet fogalmi elemei közé. További a rasszistákkal szembeni előítélet előhossa azt a popperi és rawlsi tolerancia paradoxona filozófiai kérdését, amelyben a két szerző rendkívül leegyszerűsítve foglal álláspontot.

Ahogy egyre több típusát és formáját határozzuk meg az előítéleteknek, annál nehezebb a büntetőjogi szabályozása. Talán ezért is lehet azt tapasztalni, hogy a szabályozások a legkritkább esetben tartalmazzák konkrétan az előítélet kifejezést, ennek a motivációnak a megállapítását a bíróságokra bízzák.

Az előítéletes cselekmény büntetéséhez szükség van arra, hogy okozati összefüggés legyen az elkövető előítéletes gondolkodása és a tette között. Jacobs és Potter – a már fent hivatkozott könyvükben – e két sík mentén táblázatba foglalták, mit tekinthetünk előítélet motiválta bűncselekménynek. A szerzők szerint, ha az előítélet szintjét túlságosan alacsonyan határozzuk meg, akkor számtalan bűncselekményt gyűlölet-bűncselekménynek lehetne címkézni, ami megnövekedett kontrollhoz vezethet.¹⁹

2. ábra: Gyűlölet-bűncselekmények címkézése: az előítélet és az okozat kapcsolata²⁰

okozati kapcsolat erőssége	magas	magas előítélet szint/magas okozatiság	alacsony előítélet/magas okozatiság
	alacsony	magas előítélet/alacsony okozatiság	alacsony előítélet/alacsony okozatiság
		magas	alacsony
	az elkövető előítéletességének mértéke		

A táblázat alapján, ha mind a két elemzési szempont alacsony, akkor az olyan eseményt ír le, amely során egy kevésbé súlyos személy elleni bűncselekmény esetében az áldozat identitása nem vagy nem szükségszerűen derül ki. Az elkövető viszont valamiféle előítéletes megjegyzést tesz az áldozatra a bűncselekmény elkövetésének hevében. Ekkor az előítélet nem a legfőbb motivációja a bűncselekménynek, de kétségkívül tartalmaz ilyen elemeket.²¹ A táblázat másik végén állnak azok a bűncselekmények, amelyek motivációja egyértelműen az előítélet, ahogy a Levin-féle

¹⁹ WALTERS 2014. 9.

²⁰ Uo. 10.

²¹ Mark Walters könyve alapján ilyen eset például: két szomszédnak telek vitája van, ami egy alkalommal tettelességig fajul. Az egyik szomszédról köztudott, hogy homoszexuális, és a vita hevében a szomszéd becsmérlő megjegyzéseket tesz szexuális orientációjára. A verekedés oka nem az előítélet volt.

elkövetői tipológiából²² ismerhető, ezen bűncselekmény elkövetői a küldetést teljesítők, akiknek egyetlen célja, hogy előítéletüktől és gyűlöletüktől vezérelve bűncselekményt kövessenek el a védett csoport ellen. A másik két csoporthoz sorolhatóak a vegyes motivációjú gyűlölet-bűncselekmények, az előítélet mellett megjelenik a haszonszerzés, a provokáció motívuma is.²³ Ilyen esetekben nehézséget okozhat megállapítani, hogy a bűncselekmény gyűlölet-bűncselekmény volt-e.

2.2. Védett csoport

A gyűlölet-bűncselekmény elkövetői áldozataikat egy vagy több valós vagy vélt tulajdonságuk – így például vallásuk, etnikai hovatartozásuk, nemzetiségük, szexuális orientációjuk, fogyatékoságuk – alapján választják ki. Nem szükséges, hogy az áldozat valóban bírjon az adott tulajdonsággal, az is elegendő, ha az elkövető percepciója alapján válik sértetté.

A gyűlölet-bűncselekmények vizsgálatakor megkerülhetetlen a védett csoportok körének meghatározása, illetve a különféle álláspontok megismerése. A legfontosabb kérdések: melyek a védett tulajdonságok; marginalizált vagy stigmatizált csoportokról beszélhetünk-e; a jogalkotó nyílt vagy zárt listát alkalmazzon a csoportok meghatározásakor.

A védett csoportok körének kialakítása történelmi kontextustól nem határolható el, egy adott országban védelemre szoruló csoportok meghatározása nagymértékben függ az adott állam történelmétől, társadalmi és politikai viszonyaitól. Ennek ellenére beszélhetünk klasszikus kategóriákról, amelyek a jogalkotási folyamat során széles körben megjelennek, ezek a faj, a bőrszín, az etnikai vagy nemzetiségi hovatartozás és a vallás. Egyre elfogadottabb, de nem minden állam tartja védett tulajdonságnak a nemet, a szexuális irányultságot, a nemi identitást²⁴ és a fogyatékoságot. Emellett például hazánkban a hajléktalanság és a menekült kategóriája is megjelent, egyre jelentősebb diskurzusok szólnak arról, hogy a hajléktalanság vagy a menekült lét lehet-e védett tulajdonság.²⁵

---

²² Jack Levin és Jack McDevitt kriminológusok 1993-ban alkották meg a gyűlölet-bűncselekmény elkövetőinek tipológiáját, amelyet 2002-ben felülvizsgáltak. 4 elkövetői csoportot alkottak meg: élvezetkeresők (*thrill-seeking*), védekezők (*defensive*), küldetést teljesítők (*mission hate crime*) és a megtorlók (*retaliatory*). A tipológiát számos kritika érte, mivel megkérdőjelezhető a módszertan, kevés mintával dolgoztak, illetve rendkívül szubjektív szempontok szerint határozták meg a kategóriákat, viszont mind a mai napig ez az egyetlen elkövetői tipológia, ami kifejezetten gyűlölet-bűncselekményekre fókuszál.

²³ Például az alacsony előítélet – magas okozatiság esetében, ha az elkövető menekültet vagy fogyatékkal élő foszt ki, nem az előítéletei motiválták elsősorban, hanem az áldozatok gyenge érdekérvényesítő képessége.

²⁴ A nem kérdése nagyban vitatott, miszerint a nők ellen elkövetett erőszakos (szexuális) bűncselekmények gyűlölet-bűncselekménynek számítanak-e. Lásd részletesebben pl. Lisa CAMPO-ENGELSTEIN: *Rape as a Hate Crime: An Analysis of New York Law* (2015) vagy Jessica P. HODGE: *Gendered Hate*. Northeastern University Press, Boston, 2011.

²⁵ Például az Amerikai Egyesült Államokban a hajléktalanság már 1994 óta védett tulajdonság, hazánkban a Btk.-ben nincs nevesítve, habár a jogalkalmazó már egy-két esetben hajléktalanok ellen elkövetett ügyekben is alkalmazta a közösség tagja elleni erőszak tényállást.

A Carolyn Petrosino²⁶ által megalkotott gyűlölet-bűncselekmény fogalom egyik fontos elemének tekinthető, hogy az áldozatok politikailag és gazdaságilag kevesebb hatalommal rendelkeznek, mint a többségi társadalom tagjai. Ez a meghatározás erősen utal a társadalmi-strukturális egyenlőtlenségekre, a marginalizált helyzetben lévő csoportokra. A fogalom második része hasonló a Krémer-féle meghatározáshoz, miszerint a többségi társadalom veszélyt és fenyegetést lát ezekben a csoportokban, így ez a fenyegetettség érzés lesz a fő oka annak, hogy gyűlölet-bűncselekmények történnek. A fogalom egyik fő gyengesége, hogy Petrosino csak az etnikai kisebbségekre értette a definíciót, pedig a marginalizált társadalmi helyzet vagy a társadalmi egyenlőtlenség nem csak az etnikai kisebbségeket érinti. A politikai és társadalmi privilégiumok és hatalmi pozíció mint motiváció több szerzőnél is megjelenik, olyannyira, hogy például Donald Green²⁷ szerint a gyűlölet-bűncselekmények esetében erősebb motiváció a csoportok közötti gazdasági verseny, mint maga az előítélet. Fontos látni, hogy az előítélet megélésének és kifejeződésének szerves része a privilégiumok védelme, amire az angolszász kriminológia sokkal erőteljesebb hangsúlyt fektet, mint például a hazai szakirodalom.

Barbara Perry²⁸ fogalmában az áldozati csoport már kibővült: a gyűlölet-bűncselekményt olyan erőszakos tettnek határozza meg, amely már stigmatizált és marginalizált helyzetben lévő társadalmi csoportokkal szemben történik. Fontos kiemelni, hogy Perry fogalma dinamikus jelenségként írja le a gyűlölet-bűncselekmény mögött meghúzódó okokat, állandóan újratermelődő társadalmi, politikai folyamatokat határoz meg, amelyeket egyes esetekben történelmi kontextusban kell értelmezni.

Barbara Perry fogalmát továbbgondolva és arra reflektálva, a védett csoportok körének kialakítását egyfajta kisebbségvédő intézkedésnek is fel lehet fogni, amikor a társadalomban kiszolgáltatott, marginalizált helyzetben lévő, hagyományosan diszkriminált és elnyomott csoport védelméről beszélünk. A másik megközelítés inkább identitásvédő funkciót tölt be, amikor nem a hátrányos helyzet dönt, hanem a társadalomban meglévő előítéletek.²⁹ Emellett vizsgálni kell, hogy a kisebbségvédő intézményt egyes esetekben a többség védelmében is felhasználják-e, például abban az esetben, ha az adott szituációban a többségi társadalomhoz tartozó személy kisebbségben volt.³⁰

A védett tulajdonságok körét a nemzeti büntető törvénykönyvek két formában határozhatják meg: vagy zárt listát vagy nyílt listát alkotnak. A nyílt lista esetében nem taxatív felsorolásról beszélünk, hanem a védett tulajdonságok felsorolása mellett általános kategóriát³¹ is meghatároz a jogalkotó vagy általános minősítést alkalmaz – például gyűlölethől elkövetett bűncselekmény társadalmilag hátrányos csoportok ellen. Ez a megoldás hordozhat magában jogbizonytalanságot, mivel túlságosan tágra szabja a

---

²⁶ PETROSINO 2003. 9-26.

²⁷ WALTERS 2014. 9.

²⁸ PERRY 2001. 10.

²⁹ DINÓK 2015. 61-62.

³⁰ Magyarországon 2013 óta több esetben is született ítélet „magyarellenes” indíték miatt.

³¹ A magyar jogalkotó is ezt a megoldást választotta, amikor meghatározta a „lakosság egyes csoportjai” kategóriát.

védendő csoportok körét. Az EBESZ javaslata³² is az, hogy zárt listát alkalmazzanak a nemzeti büntető törvénykönyvek, mivel így elkerülhető a jogalkalmazási bizonytalanság és nem szubjektív értékelés kérdése, kit tekint a jogalkalmazó védett csoporthoz tartozónak.

2.3. Büntetőjogi fogalom

A gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi szabályozása kapcsán még mindig viták folynak arról, miként kell szabályozni ezt a társadalmi kérdést, vita folyik a védett csoportok köréről, illetve magáról a fogalomról.

A büntetőjogi szabályozás nemcsak szankcionálja és igyekszik visszaszorítani a gyűlölet-bűncselekményeket, hanem célja a toleránsabb társadalom kialakítása is. Lényeges kérdés, hogy a büntetőjog képes-e erre, vagy egyáltalán feladata-e a toleráns és elfogadó társadalom kialakítása és az elutasító társadalmi közeg „kezelése”. Filó Mihály büntetőjogász álláspontja szerint³³ illúzió az, hogy a büntetőjog képes lenne kezelni egyes társadalmi problémákat. Felveti, hogy az olyan érzések léte, mint az undor, megvetés vagy gyűlölet elegendő ok-e a büntetőjogi beavatkozásra. Filó szerint az ideológiai megfontolásból elkövetett bűncselekmények esetében a büntetőjog nem alkalmas eszköz, mivel heroizálhatja az elkövetőt, aki a közösségében ezáltal nagyobb megbecsülést nyer.

Ha elfogadjuk azt az álláspontot, hogy a jog, illetve konkrétan a büntetőjog a társadalmi értékeket közvetíti, akkor a fenti kérdésre, miszerint feladata-e a toleráns társadalom kialakítása, a válasz igen. Ez viszont felveti a szimbolikus jogalkotás kérdését. A szimbolikus jogalkotás során a politika – politikai céloktól vezérelve – megpróbál befolyásolni egyes társadalmi magatartásokat. Ezek a szabályozások csak akkor tekinthetők indokoltnak, ha a megelőzés funkciója működik. Ha nem, a büntetőjog tekintélyvesztéssel nézhet szembe. Ezzel az állásponttal szemben áll az a vélemény, miszerint az ilyen fajta büntetőjogi szankció üzenetet hordoz a társadalom számára, hogy az előítéletes bűncselekményeket fokozottan károsnak tartja egy demokratikus társadalomban. A megkülönböztetett figyelem azért is fontos, mert a leginkább sérülékeny csoportokkal szembeni erőszak történelmileg bevett eszköz a társadalmi hierarchia fenntartására.

A gyűlölet-bűncselekmény korábban említett hatásai indokolják a megkülönböztetett büntetőjogi figyelmet, viszont elengedhetetlen, hogy az állam ne adjon szimbolikus védelmet – a kisebbségvédelem céljából létrehozott szabályozás keretében – a többségi társadalom tagjainak vagy olyan csoportoknak, amelyek közös tulajdonsága más közösségek elleni gyűlölet.

---

³² OSCE ODHR 2009. 46.

³³ Interjú Filó Mihály büntetőjogással: <http://www.arsboni.hu/nem-szabad-tul-sokat-varni-a-buntetojogtol.html> (2016.06.14.)

A büntetőjog háromféleképpen³⁴ tudja szabályozni a gyűlölet-bűncselekményeket. Az egyik, ha a jogalkotó külön tényállást alkot. Ebben az esetben a jogalkotó az alaptényállást – általában garázdaság, rongálás, testi sértés – kiegészíti az előítéletes motívummal. A második módszer, ha minősítő körülményben szabályozza az előítéletes motívumot, vagy általános vagy egyedi minősítésként szabályozva. A harmadik megoldás, hogy a jogalkotó nem szabályozza külön a gyűlölet-bűncselekményeket, hanem a büntetéskiszabás során súlyosító körülményként értékeli az előítéletes motívumot.

A magyar Büntető Törvénykönyvben (Btk.) a gyűlölet-bűncselekmény kifejezés nem jelenik meg, de vannak tényállások, amelyek az előítélet motivációt hivatottak szabályozni. A Btk. 216. §-ában szereplő közösség tagja elleni erőszak tényállás az egyetlen *sui generis* gyűlölet-bűncselekmény tényállás. Minősítő körülményként az aljas indokból történő elkövetés tartalmazza az előítélet motivációt. Ezekben a tényállásokban állapítható meg az aljas indok: emberölés [Btk. 160. § (2) bekezdés c) pont], testi sértés [Btk. 164. § (4) bekezdés a) pont és (6) bekezdés a) pont], személyi szabadság megsértése [Btk. 194. § (2) bekezdés b) pont], rágalmazás [Btk. 226. § (2) bekezdés a) pont], jogellenes fogvatartás mint hivatali bűncselekmény [Btk. 304. § (2) bekezdés a) pont], az alárendelt megsértése mint katonai bűncselekmény [Btk. 449. § (2) bekezdés a) pont]. A gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozó szakértők *de lege ferenda* kiterjesztenék az alapbűncselekmények körét,³⁵ például ezekre a bűncselekményekre: becsületsértés, garázdaság, vallási tisztelet tárgyára és temetkezési helyen elkövetett lopás és rongálás, lelkiismereti és vallásszabadság megsértése, zaklatás, rongálás.

3. Összegzés

A gyakorlatban nehéz olyan fogalmat alkotni, amely a gyűlölet motiválta bűncselekmények összes típusát lefedné, hiszen a fogalom függ a társadalmi kontextustól, illetve maga a jelenség is dinamikusan változik.³⁶ A gyűlölet-bűncselekmény fogalma, ahogyan a tanulmányból is kitűnik, nem egységes és konszenzusos. A kriminológiai irodalomban nincs univerzális fogalom, amit mindenki elfogad és használ a jelenség leírására. Ennek az egyik legfontosabb oka, hogy a gyűlölet-bűncselekmény dinamikus társadalmi, jogi jelenség, illetve nagymértékben függ az adott társadalom történelmétől, aktuális viszonyaitól. Az előítélet talán a legerősebb kapocs a fogalmak és a megközelítések között.

A fogalom meghatározása esetében abban sincs egyetértés, hogy az áldozati csoportok minden esetben marginalizált csoportok lennének-e. Úgy vélem, hogy nem. Fontos hozzátenni, hogy marginalizált és/vagy stigmatizált áldozati csoportokról beszélünk. Az áldozati csoportok esetében is elkerülhetetlen a csoportokkal szembeni

---

³⁴ DINÓK 2014. 28-30.

³⁵ BALOGH et al. 2012. 92.; DOMBOS 2013.; BOROSS 2013. 5.; USZKIEWICZ 2013. 84-91.

³⁶ PERRY 2003. 4.

történelmi hagyományok ismerete, hiszen így nyer értelmet a megkülönböztető védelem intézménye.

A kriminológiai fogalom mindig tágabb, mint a büntetőjogi meghatározás, ez a gyűlölet-bűncselekmények esetében sincs másképp, hiszen a kriminológia feladata a miért kérdésre választ adni, amihez elengedhetetlen a tágabb társadalmi összefüggések megértése és vizsgálata. A gyűlölet-bűncselekmények kutatásához szükséges mind a két fogalom ismerete.

Nem célom új gyűlölet-bűncselekmény fogalom megalkotása, úgy gondolom, hogy az EBESZ fogalom alkalmazható, viszont nem szabad kizárni a társadalmi, politikai, gazdasági kontextust, amiben ezt a fogalmat értelmezzük. Az EBESZ fogalom részletes megismerésével, a fogalmi elemek tisztázásával érthető meg, mit is jelent a gyűlölet-bűncselekmény.

Felhasznált irodalom

ALLPORT, Gordon: *Az előítélet*. Budapest: Gondolat kiadó, 1977.

ARONSON, Elliot: *A társas lény*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2008.

BALOGH Lídia, DINÓK Henriett és PAP András László: A jog láthatatlan? A gyűlölet-bűncselekmények szabályozási kérdései és gyakorlati problémái. *Fundamentum* 4. szám, 2012.

BÁRD Petra: A gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi üldözésének jogszabályi és társadalmi feltételrendszere. In: Inzelt Éva (szerk.) *Kriminológiai Közlemények*, 75. Budapest: Magyar Kriminológiai Társaság, 2015.

BINDORFFER Györgyi: Sztereotipizáció az internetikus kapcsolatokban. In: Bakó B.; Papp R.; és Szarka L. (szerk.): *Mindennapi előítéletek. Társadalmi távolságok és etnikai sztereotípiák*. Budapest: Balassi Kiadó, 2006. 9-35.

BOROSS Zsigmond Attila: A gyűlölet-bűncselekmények aktuális magyarországi helyzete *Belügyi Szemle*, 61(12), 2013.

BUBER, Martin: *Én és Te*. Budapest, Európa Kiadó, 1999.

DINÓK Henriett Éva: A gyűlölet-bűncselekmények szabályozásának általános kérdései – a kiemelt büntetőjogi figyelem mellett és ellen szóló érvek. *Állam- és Jogtudomány*, 2014/4. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/Allam-%20es%20Jogtudomany/2014_4/2014-4-beliv-DINOK.pdf (2016. 06.14.)

DINÓK Henriett Éva: A gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni fellépés jelentősége és lehetőségei. Nemzetközi és hazai jogalkotási, jogalkalmazási és adatgyűjtési kérdések. *PhD értekezés* 2015.

DOMBOS Tamás: Gyűlölet-bűncselekmények Magyarországon: Jogi szabályozás, statisztikai adatok, sérteti csoportok. <http://gyuloletellen.hu/szakmai-anyagok> (2016.06.14.)

JACOBS, James B. and POTTER, Kimberly: *Hate Crimes*. New York: Oxford University Press, 1998.

KIRS Eszter: A népirtás mögötti népirtó politika jelentősége az egyén nemzetközi büntetőjogi felelőssége szempontjából. *Közjogi Szemle*, 4. szám, 2011. 39-42.

KRÉMER Ferenc: A társadalmi gyűlölet és a gyűlölet-bűncselekmények kezelése. *Belügyi Szemle* 61(12), 2013.

MASON, Gail: Hate Crime. In: Anthony, T and C. Cunneen (Eds.): *The Critical Criminology Companion*. Sidney: Hawking Press, 2008. 180-190.

OSCE ODIHR: Hate Crime Laws, A Practical Guide, 2009. <http://www.osce.org/odihr/36426?download=true> (2016.06.14.)

PERRY, Barbara (Ed.): *Hate and Bias Crime, A Reader*. New York: Routledge, 2003.

PERRY, Barbara: *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*. London: Routledge, 2001.

PETROSINO, Carolyn: Connecting the Past to the Future. In: Perry, B (Ed) *Hate and Bias Crime, A Reader*. New York: Routledge, 2003. 9-27.

USZKIEWICZ Erik: Mit (nem) mutatnak a számok? *Belügyi Szemle* 61(12), 2013.

WALTERS, Mark: *Hate Crime and Restorative Justice*. Oxford University Press, 2014.

***

CONCEPTUAL UNDERSTANDING OF HATE CRIME

Hate crime is a relatively well-established term within the Anglo-Saxon literature but it has a much shorter history within Hungarian criminology. While hate crime/bias motivated crime encompasses numerous themes that have formed a central feature of contemporary social scientific enquiry, including marginalisation, stigmatisation, victimisation and differences, this paper attempts to examine these themes through the conceptual lens of hate and prejudice.

This paper seeks to develop a clear conceptual understanding of hate crime by examining a variety of influential academic and legal definitions put forward in the recent years. I also outline the legal framework that underpins hate crime and summarises what have been identified as the core characteristics of hate offending and victimisation.

Through the course of this discussion, the paper will prove that understanding hate crime is a far from being a straightforward task due to the diverse criminological and legal approaches.